

100 AASTAT VÄLJAPAISTVA TEADLASE ALIDE-JOHANNA PAJOMA SÜNNIST

Reijo Simson*, Leopold Meensalu

*Eesti Maaviljeluse Instituut, Teaduse 13, 75501 Saku;
e-post: reijo.simson@eria.ee

Abstract: *This article summarizes biography and most important subjects of her research. She was one of most prominent Estonian researcher in horticulture for long period of time. She was born on the 27th February in 1911. at first, she worked as a teacher at several schools but she became reseacher in 1945. Since then AJ Pajoma studied many species of vegetables, e.g cucumber, white cabbage, radish, carrot, and cropping practises. New era commenced in the late 1950s when some lot of polyamide film was imported into Estonia. Some years later polythene film became available. Plastic films provided an effective technique for cucumbers to be grown everywhere in Estonia in spite of differences in climate. By using plastic film, mainly polythene as covers or mulch, it was feasible to achieve high and stable cucumber yields under Estonian conditions. Based on these findings, AJ Pajoma received PhD degree in 1968. She also investigated some vegetables grown on a small scale such as black salsify and sweet pepper. She often published results of the research in many publications (in total about 50 articles and several chapters in handbooks) and was well-known lecturer. She retired in 1976 and died on 25th January in 1985.*

Keywords: *vegetables, plastic films, cultural practises.*

Lühielulugu

Alide-Johanna Pajoma (1936. aastani Must) sündis 27. veebruaril 1911. aastal Valgemaal Holdre vallas. Isa oli ehitus- ja ema põllutöeline. a.-J. Pajoma õppis algul Taagepera Karjatnurme ja Tõrva Algkoolis, seejärel Tõrva Ühisgümnaasiumis. 1935. aastal lõpetas ta Kehtna Kõrgema Kodumajanduskooli, 1954. a Eesti Põllumajanduse Akadeemia kaugõppeteaduskonna agronoomina. 1968. aastast oli põllumajandusteaduse kandidaat. a.-J. Pajoma töötas õpetajana Keila ja Nissi Täienduskoolis, Nissi Mittetäielikus Algkoolis ja Polli Aiandustehnikumis. 1945. a läks tööle Polli Aianduse ja Mesinduse Uurimise Instituuti. aasta hiljem reorganiseeriti katseasutus Eesti NSV TA Põllumajanduse Instituudi Polli filiaaliks. Samal ajal asus Põhja-Eestis TA Põllumajanduse Instituudi Kuusiku filiaal. Kümme aastat hiljem (1956. a) nimetati filiaalid ümber Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituudi (EMMTUI) katsebaasideks, mille koosseisus eksisteerisid köögiviljanduse uurimistöö struktuuriüksused küll laboratooriumi, osakonna või uurimisgrupina. Pollis töötas A.-J. Pajoma aastail 1945–1953, 1953–1963 Kuusiku filiaalis ja katsebaasis ning 1963–

1976 EMMTUI köögiviljanduse osakonnas (1966. aastani Kuusikul ning 1966–1976 Juulikul). Suri 25. jaanuaril 1985. a Tartus.

Alide-Johanna Pajoma teadustöö ja -panus

Milles näha A.-J. Pajoma töö uuenduslikkust? Läheme 1945. aastasse. Sõda oli lõppenud ja alanud olid ülesehitustööd. 1939. a oli loodud Jõgeva Sordiaretuse Instituudi aianduse osakond, mida juhtis Rudolf Tamm. Julius Aamisepp tegeles aiakultuuridega peamiselt põhitöö kõrvalt, 1944. a oli asunud samas osakonnas tööle Valve Jaagus. Samm oli astunud, kuid nähtavasti tundus, et see polnud piisav. Ilmselt oli vähene teadurite arv Jõgeval põhjus, miks ka Pollis alustati köögiviljanduse uurimistööd. Üksus nimetati köögiviljanduse laboratooriumiks. Pollis olid A.-J. Pajoma kolleegid Aino Raudsepp ja Karl Vahenõmm. A. Raudsepp tegi viljakat uurimistööd, kaitses 1949. a põllumajandusteaduse kandidaadi kraadi, oli juhataja 1949–1958 ja siirdus 1958. a NSVL Loodetsooni Põllumajanduse Instituuti. Teine kolleeg, põllumajandusteaduse kandidaat Karl Vahenõmm oli väga tuntud teadlane. Oli köögiviljanduse grupi juht 1959–1962, köögiviljanduse osakonna juhataja 1962–1967, Eesti NSV teeneline teadlane 1964. a. Tegeles köögiviljade sordiaretuse ja -parandusega, seemnekasvatuse ning agrotehnikaga. Aretas põhiautorina teada-tuntud söödakaalikasordi (nn hübriidkaalika) 'Kuusiku' (kaasautor E. Niinepuu), mida kasvatati terves Nõukogude Liidus. Teine tõeline menusort oli koos A.-J. Pajomaga loodud 'Kuusiku varajane', väga hinnatud peakapsasort. Esile võiks tuua ka sordi 'Võiredis'. Ta korraldas köögiviljanduse osakonna uurimiskompleksi väljaehitamise Juulikul (1. jaanuaril 1966 alustas iseseisva majandusüksusena tööd Saku nädissovhoosi kunagise Juuliku aiandi baasil loodud Juuliku katsebaas, kuhu asustati instituudi keskusest Sakust ümber ka köögiviljanduse osakond, katsebaas valmis lõplikult 1967. a suure sotsialistliku oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäevaks, samal aastal jäi K. Vahenõmm pensionile). Algul uuris töörihm uusi ja vanu sorte, tegi valikuid vanade sortide parandamiseks-ühtlustamiseks. A.-J. Pajoma tegeles muuhulgas kurgiareusega. Algul (alates 1947) parandas ta kohalikkude kurgisorti 'Tahkuranna', mis rajooniti 1952. a, hiljem oli suur huvi F₁ hübriidide vastu. Parimana on ta tutvustanud kurgiareetist Juuliku 50 F₁. arusaam muutustest oli ajakohane, sest nüüd on esimese põlvkonna hübriidid olulised nii köögiviljade kui ka mõne põllukultuuri seemnekasvatases. Uuriti mitmesuguseid agrotehnilisi võtteid ja tegeldi algeemnekasvatusega.

Soojanõudlikke kultuure sai edukalt kasvatada lavades, kuid see viis oli halvasti mehhaniseeritav. Täiesti uus ajajärk saabus 1950. aastate lõpus. Nimelt toodi 1957. a Eestisse esimene partii polüamiidkilet (perfooli), 1960. a esimest korda polüetüleenkilet. Perfool oli suurte puudustega (joonmõõtmelised muutused, lagunes kiiresti ribadeks), kuid polüetüleenkile jäi kasutusse. A.-J. Pajoma alustas põhjalikku uurimistööd, eeskätt soojanõudliku kurgiga. Tolle ajani oli kurki tulemuslikult kasvatatud peamiselt Liivi lahe ääres, kuid iga-aastaste rahuldavate saakide saamiseks mujal loodeti tõhusat abi sünteetilistest kiledest. Ta kasutas kilet nii traatsõrestike katmiseks (väikesesegabariidilised kiletunnelid) kui ka multšina mullapinnal. Tulemused olid head ja tootmises paljulubavad. Nende alusel töötati välja uudne viljelustehnoloogia. 1968. a kaitses Alide-Johanna Pajoma kandidaadidissertatsiooni teemal 'Kurgi avamaal kasvatamise võimalusi Eesti NSV tingimustes'. Kile kasutamist aianduses ergutas ta korduvalt. 1969. a avaldas A.-J. Pajoma EMMTUI teaduslike tööde kogumikus XIV ülevaate 'Kurgi bioloogilistest iseärasustest sünteetilise kile all' (14 lk). 1977. a ilmus EMMTUI teaduslike tööde kogumikus XL põhjalik artikkel kilemultši kasulikkusest kurgikasvatases, pealkirjaga 'Kilemultši efektiivsus ja agrotehnika avamaakurgi kasvatamisel' (18 lk). 1979. a ilmus kirjastuse Valgus väljaandel monograafia 'Kurgikasvatus' (128 lk), mis oli tol perioodil ainus köögivilja erikäsitus V. Jaaguse 'Söögisibula' (1968) kõrval. Enamasti ilmusid siis kultuuride peatükid käsiraamatutes. A.-J. Pajoma oli 1950.–1970. aastatel sage kirjutaja. 1950. aastal ilmus 'Aedkaunviljade kasvatamine kolhoosis' (Tallinn, 1950, 16 lk), 1954. aastal 'Muldpottide ja toitkuubikute valmistamine ja kasutamine köögiviljaistikute kasvatamisel' (Tallinn, 1954, 11 lk). 1960. a nägi trükivalgust juba mitme autori, ja seetõttu juba mahukam, väljaanne 'Varajase köögivilja kasvatamine', kus A.-J. Pajoma oli mitme peatüki ainu- või kaasautor. Koos K. Vahenõmme ja V. Jaagusega ilmus 1962. aastal juhend 'Tomati kasvatamine avamaal'. Kaua oodatud 'Köögiviljanduse käsiraamat' ilmus 1964. aastal (oli kaasautor), kuigi analoog 'Aianduse käsiraamat' (hõlmas küll ainult puuviljandust) oli juba ammu olemas (esmatrük 1955, ²1956). 'Köögiviljanduse käsiraamat' ilmus uuesti väikeaiapidajatele kohandatuna pealkirja 'Köögivilja kasvatamine' all (Tallinn, Valgus, 1974). Mitmeski leidub Alide-Johanna Pajomal sarnasust oma Jõgeva kolleegi Valve Jaagusega, kellega ta tegi ka tihedat koostööd. Mõlemad oli Eesti-aege

kooliga ja õppinud Kehtnas. Nii A.-J. Pajoma kui V. Jaagus pöörasid tähelepanu ka vähelevinud ja vähekasvatatavatele köögiviljadele. Instituudi (EMMTUI) teaduslike tööde kogumikus XXVII (1972) ilmus artikkel 'Mustjuurest (*Scorzonera hispanica* L.) ja selle kasvatamisest Eesti NSV-s'. Juba 1970. aastate keskel innustas juubilar kasvatama magusat paprikat, üht praeguse aja lemmikköögivilja (Pajoma, 1975). Kokku avaldas A.-J. Pajoma umbes 50 artiklit.

Kokkuvõte

Mida aastaid edasi, seda enam tundub, et inimkond sammub ikkagi üsna paljus primitiivsuse ja tarbetu lihtsuse suunas. Eesti-aege kooliga inimesi karastas nõukogude kord, keeruline elukorraldus. Need inimesed kasvasid tõelisteks isiksusteks, uute mõtete algatajateks. Alide-Johanna Pajoma sõnas võib alati leida vaimustust ja lakkamatut huvi oma uurimistöö vastu. Neid nimetatavat sädeinimesteks, kes sütitavad ka teisi. Alide-Johanna Pajoma oli kindlasti üks neist.

Kasutatud kirjandus

- Eesti Aianduse Biograafiline Leksikon (EABL) (koostaja N. Tammoja). Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinn, 1998, 158 lk.
- Eesti Maaviljeluse Instituut 1946–2006 (koostaja A. Kallas). Saku, 2006, 205 lk.
- Köögiviljanduse osakonna ajaloost. – Eesti Maaviljeluse ja Maaparanduse Teadusliku Uurimise Instituut sõnas ja pildis. II osa (koostajad H. Kärblane ja E. Laasi). Saku, 1986, 88–97.
- Meensalu, L. 1997. Karl Vahenõmm – 90. – Agraarteadus, VIII, 1, 137.
- Niinepuu, E. 1994. Sordiaretest ja sordiparandusest Kuu-sikul. – Põllumajandus 5/6, 13
- Pajoma, A. 1968. Kurgi avamaal kasvatamise võimalusi Eesti NSV tingimustes. Dissertatsioon põllumajandusteaduse kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Saku, 251 lk + 16 lisa.
- Pajoma, A. 1975. Punane pipar koduaia. – Teaduse saavutusi ja eesrindlike kogemusi põllumajanduses 13. Aiandusmesindus 1. Tallinn, 21–25.
- Rehemaa, V. 1991. Alide Pajoma 80. – Agraarteadus, II, 1, 120.